

ВІДГУК

опонента **НІФАТОВОЇ Олени Михайлівни**

доктора економічних наук, професора, професора кафедри маркетингу та
логістики Сумського національного аграрного університету

на кваліфікаційну роботу **Масної Ольги Андріївни** на тему

«Механізм переходу до «зеленої» економіки як інструмент забезпечення
сталого розвитку України в процесі євроінтеграції»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини»

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Глобальна трансформація світової економіки, посилення кліматичних викликів, загострення екологічних проблем, поглиблення процесів декарбонізації та формування нової моделі міжнародних економічних відносин обумовлюють необхідність переосмислення засад забезпечення сталого розвитку держав. Особливої актуальності зазначена проблематика набуває для України, яка одночасно перебуває у складних умовах повномасштабної військової агресії, здійснює масштабну післявоєнну трансформацію економіки та реалізує стратегічний курс на набуття повноправного членства в Європейському Союзі.

У сучасних умовах європейська інтеграція вже не обмежується гармонізацією нормативно-правової бази чи лібералізацією торговельно-економічних відносин. Вона передбачає комплексне реформування економічної системи відповідно до принципів Європейського зеленого курсу (European Green Deal), кліматичної нейтральності, циркулярної економіки, ресурсоефективності, ESG-трансформації та сталого фінансування. Саме тому перехід до «зеленої» економіки набуває характеру одного із ключових напрямів забезпечення

економічної безпеки, конкурентоспроможності та довгострокового розвитку України.

Водночас необхідно констатувати, що існуючі наукові підходи до дослідження зеленої трансформації здебільшого концентруються на окремих екологічних, фінансових або енергетичних аспектах, не забезпечуючи комплексного бачення механізму переходу до «зеленої» економіки як багаторівневої системи, що інтегрує інституційні, економічні, соціальні, інноваційні, фінансові та міжнародні компоненти. Недостатньо дослідженими залишаються питання забезпечення зеленої конвергенції України з Європейським Союзом, адаптації європейських інституційних практик до національних умов, оцінювання факторів зеленої трансформації, а також формування цілісного механізму реалізації державної політики у сфері зеленого переходу.

Саме в цьому контексті дисертаційне дослідження є своєчасним, науково обґрунтованим та має вагомe теоретичне і практичне значення. Його актуальність визначається необхідністю формування сучасних науково-методичних підходів до забезпечення зеленої трансформації економіки України, розроблення ефективного механізму переходу до «зеленої» економіки, здатного забезпечити синхронізацію економічних, екологічних та соціальних пріоритетів державної політики відповідно до європейських стандартів сталого розвитку.

Особливу цінність роботи становить те, що авторкою досліджено механізми реалізації міжнародної політики зеленого розвитку, здійснено комплексний аналіз сучасного стану зеленої трансформації України та країн Європейського Союзу, проведено факторний аналіз ключових детермінант зеленого розвитку, визначено інституційні, регуляторні та фінансові бар'єри і драйвери зеленої конвергенції України з ЄС, розроблено сценарні підходи до поствоєнної зеленої відбудови держави та запропоновано авторський механізм переходу до «зеленої» економіки як інструмент забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції.

Дисертаційне дослідження Масної О.А. виконано на високому теоретико-методологічному рівні, характеризується логічністю побудови, послідовністю викладу матеріалу, комплексністю використання сучасних методів економічного аналізу, статистичного моделювання, факторного аналізу та системного підходу. Положення, висновки та рекомендації авторки є достатньо аргументованими, базуються на ґрунтовному аналізі сучасної вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, міжнародних нормативно-правових документів, офіційних статистичних джерел, матеріалів міжнародних організацій та результатах власних досліджень.

Таким чином, обрана тема дисертації повністю відповідає сучасним тенденціям розвитку міжнародних економічних відносин, стратегічним пріоритетам європейської інтеграції України, цілям післявоєнного відновлення держави та завданням реалізації політики сталого розвитку, що беззаперечно підтверджує її актуальність, своєчасність і наукову значущість.

Подана до захисту дисертаційна робота є складовою наукових досліджень Західноукраїнського національного університету, зокрема у підготовці: фундаментальної держбюджетної НДР «Національна концепція екобезпеки суспільства та інклюзія циркулярної економіки в умовах пандемії» (2021-2023 р.; 0121U109485), госпдоговірної НДР «Трансформація бізнесу в умовах сталого розвитку глобальної економіки» (2023 р.; 0123U102609), прикладної держбюджетної науково-дослідної роботи «Фіскальна політика протидії ризикам воєнного часу в умовах цифровізації економіки» (2025 р.; 0124U000070); а також науково-дослідної роботи «Геоеткономічні детермінанти повоєнного розвитку України в глобальному просторі» (2023-2025 р.; 0122U201486).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Кваліфікаційна робота Масної Ольги Андріївни є логічно структурованою, має чітко визначену мету та завдання, а також методологічно обґрунтовані підходи до їх реалізації. Усі висновки та рекомендації дослідження щодо механізм переходу до «зеленої»

економіки як інструмент забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції є належним чином обґрунтованими, підтвердженими результатами комплексного теоретичного, емпіричного та прикладного аналізу і мають виразне практичне спрямування.

Теоретичною основою дисертаційного дослідження стали фундаментальні положення сучасної економічної теорії, концепції сталого розвитку, зеленої економіки, міжнародної економічної інтеграції, інституціональної економіки, теорії економічного зростання та міжнародної конкурентоспроможності. Авторкою опрацьовано значний масив наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, нормативно-правових актів Європейського Союзу, документів Організації Об'єднаних Націй, Організації економічного співробітництва та розвитку, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Програми ООН з навколишнього середовища (UNEP), Європейської Комісії та інших міжнародних організацій, що забезпечило високий рівень достовірності отриманих результатів.

Високий ступінь наукової обґрунтованості дисертації забезпечується застосуванням сучасного комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, серед яких системний підхід, історико-логічний метод, методи наукової абстракції, порівняльного аналізу, економіко-статистичного аналізу, факторного аналізу, сценарного моделювання, структурно-функціонального аналізу, графічної візуалізації та узагальнення. Комплексне використання зазначених методів дозволило авторці забезпечити цілісність дослідження, взаємозв'язок його теоретичної, аналітичної та прикладної складових, а також сформулювати науково обґрунтовані висновки щодо механізму переходу України до «зеленої» економіки в умовах європейської інтеграції.

Особливої уваги заслуговує використання авторкою сучасного методичного інструментарію оцінювання зеленої трансформації, який базується на інтеграції міжнародних індикаторів сталого розвитку, проведенні факторного аналізу показників розвитку України та країн Європейського Союзу, ідентифікації інституційних, фінансових та регуляторних бар'єрів зеленої

конвергенції, а також застосуванні сценарного моделювання стратегічних орієнтирів поствоєнної відбудови держави. Такий комплексний підхід значно підвищує рівень достовірності отриманих результатів та забезпечує їх практичну цінність.

Важливо підкреслити, що всі сформульовані авторкою висновки мають достатню доказову базу, ґрунтуються на результатах власних наукових досліджень, логічно випливають із проведеного аналізу та характеризуються внутрішньою узгодженістю. Запропоновані рекомендації є реалістичними, практично орієнтованими та можуть бути використані при формуванні державної політики у сфері зеленої трансформації, адаптації законодавства України до права Європейського Союзу, розробленні стратегічних документів післявоєнного відновлення та реалізації заходів щодо досягнення Цілей сталого розвитку.

Основні теоретичні та прикладні положення дисертації Масної О. А. одержали схвальну оцінку на українських наукових конференціях та були опубліковані у фахових виданнях України, що підтверджується списком опублікованих праць за темою дисертації.

Таким чином, усе викладене вище дає змогу дійти позитивного висновку щодо високого наукового рівня, достовірності поданого матеріалу, теоретичних обґрунтувань та аргументацій, практичного значення висновків і рекомендацій, що випливають із дисертації.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота Масної Ольги Андріївни написана українською мовою, містить анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Обсяг дисертації повністю відповідає вимогам, встановленим для кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади механізму переходу до «зеленої» економіки в контексті сталого розвитку та євроінтеграції» (с. 19-73) авторкою узагальнено еволюцію концепцій сталого розвитку та «зеленої»

економіки, систематизовано міжнародно-економічні інструменти реалізації зеленої трансформації, а також обґрунтовано сутність, структуру й особливості формування механізму переходу до «зеленої» економіки як інструменту забезпечення євроінтеграційної конвергенції України.

Другий розділ «Аналіз стану та факторів переходу до «зеленої» економіки в Україні та країнах ЄС» (с. 76-121) присвячено комплексному аналізу сучасного стану зеленої трансформації України та країн Європейського Союзу. Авторкою здійснено оцінювання рівня сталого розвитку України в умовах війни та євроінтеграції, проведено факторний аналіз процесів зеленої трансформації, а також ідентифіковано інституційні, регуляторні й фінансові бар'єри та драйвери зеленої конвергенції України з Європейським Союзом.

У третьому розділі «Формування та впровадження механізму переходу до «зеленої» економіки як інструменту сталого розвитку України в процесі євроінтеграції» (с. 125-163) розроблено науково-практичні засади формування та впровадження механізму переходу до «зеленої» економіки як інструменту забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції. Авторкою запропоновано сценарні підходи до поствоєнної зеленої відбудови держави, обґрунтовано напрями адаптації інституційних і секторальних практик країн ЄС до українських умов та розроблено авторський механізм переходу до «зеленої» економіки, який інтегрує інституційні, фінансові, регуляторні, інноваційні та організаційні інструменти реалізації державної політики зеленої трансформації.

У цілому структура дисертації характеризується внутрішньою логічною завершеністю, послідовністю викладу матеріалу та забезпечує досягнення поставленої мети дослідження. Теоретичні положення першого розділу знайшли своє підтвердження в аналітичних дослідженнях другого розділу та отримали подальший розвиток у практичних рекомендаціях і авторських наукових розробках, представлених у третьому розділі. Саме така побудова дисертації забезпечує цілісність дослідження та переконливість сформульованих авторкою висновків.

Оцінка наукової новизни положень і отриманих результатів кваліфікаційної роботи. До результатів, що одержали обґрунтування у кваліфікаційній роботі, мають теоретичне та практичне значення, та визначають наукову новизну дисертації варто віднести такі:

– вперше розроблено комплексний механізм переходу до «зеленої» економіки як інструмент забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції, який, на відміну від існуючих підходів, інтегрує інституційну, фінансову, індикативну та освітню підсистеми, забезпечує узгодження економічних, екологічних і соціальних пріоритетів розвитку держави та орієнтований на досягнення цілей зеленої конвергенції з Європейським Союзом; у межах запропонованого механізму обґрунтовано концептуальний підхід до оцінювання рівня зеленої конвергенції України з країнами ЄС на основі факторного аналізу, що дозволяє ідентифікувати латентні фактори зеленої трансформації, визначати позицію України серед європейських країн, оцінювати ступінь наближення до європейських стандартів сталого розвитку та формувати пріоритетні напрями екологічної модернізації національної економіки;

– удосконалено трактування поняття «механізм переходу до «зеленої» економіки» як комплексної системи інституційних, фінансових, регуляторних та соціально-комунікаційних інструментів забезпечення сталого розвитку в умовах євроінтеграції, що дозволило розкрити його структурно-функціональну природу та обґрунтувати взаємозв'язок економічних, екологічних і соціальних компонентів розвитку;

– удосконалено науково-методичні підходи до оцінювання зеленої трансформації національної економіки шляхом систематизації та інтеграції екологічних, економічних та соціальних індикаторів сталого розвитку, що дозволило комплексно оцінити рівень готовності України до реалізації цілей Європейського зеленого курсу;

– удосконалено підходи до ідентифікації бар'єрів і драйверів зеленої трансформації шляхом урахування впливу воєнних ризиків, післявоєнної реконструкції, кліматичних викликів та євроінтеграційних вимог, що дало змогу

визначити ключові чинники прискорення та стримування переходу до «зеленої» економіки в сучасних умовах розвитку України;

- удосконалено методичні підходи до адаптації інституційних і секторальних практик країн Європейського Союзу до умов України з урахуванням особливостей повоєнного відновлення та структури національної економіки, що сприяло обґрунтуванню пріоритетних напрямів екологічної модернізації та підвищення стійкості економічної системи;

- набули подальшого розвитку теоретичні засади зеленої трансформації економіки на основі узагальнення сучасних концепцій сталого розвитку, що дозволило розширити наукове розуміння взаємозв'язку між економічним зростанням, екологічною стійкістю та соціальною інклюзивністю;

- набули подальшого розвитку концептуальні підходи до формування політики зеленої реконструкції України в умовах повоєнного відновлення, що забезпечило поєднання завдань економічної модернізації, енергетичної безпеки, декарбонізації та європейської інтеграції в єдиній стратегічній площині;

- набули подальшого розвитку наукові підходи до сценарного прогнозування зеленої трансформації економіки України шляхом розроблення інерційного, адаптаційного та зеленого сценаріїв розвитку, що дозволило оцінити можливі траєкторії досягнення цілей сталого розвитку в довгостроковій перспективі;

- набули подальшого розвитку обґрунтування стратегічних напрямів зеленої конвергенції України з Європейським Союзом, що дало змогу сформулювати комплекс пріоритетних заходів щодо гармонізації регуляторного середовища, розвитку сталого фінансування, підтримки екологічних інновацій та прискорення енергетичної трансформації.

Значення результатів виконаного дослідження для науки і практики.

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає у подальшому розвитку теоретико-методичних засад формування механізму переходу до «зеленої» економіки як інструменту забезпечення сталого розвитку України в процесі

євроінтеграції. Авторкою поглиблено наукові підходи до трактування сутності та структури механізму зеленої трансформації, систематизовано міжнародно-економічні інструменти її реалізації, обґрунтовано концептуальні засади зеленої конвергенції України з Європейським Союзом та розширено наукові положення щодо інтеграції екологічних, економічних, інституційних, фінансових і соціальних складових у єдину систему забезпечення сталого розвитку. Отримані результати роблять внесок у розвиток теорії міжнародних економічних відносин, економіки сталого розвитку та сучасної концепції зеленої трансформації національних економік.

Методичне значення роботи полягає у розробленні та апробації комплексного методичного підходу до оцінювання процесів зеленої трансформації України та країн Європейського Союзу, який базується на використанні міжнародних індикаторів сталого розвитку, проведенні факторного аналізу, ідентифікації інституційних, регуляторних і фінансових бар'єрів та драйверів зеленої конвергенції, а також застосуванні сценарного моделювання стратегічних орієнтирів поствоєнної зеленої відбудови України. Запропонований методичний інструментарій може бути використаний у подальших наукових дослідженнях, присвячених оцінюванню ефективності зеленої трансформації, розробленню механізмів забезпечення кліматичної нейтральності та формуванню державної політики сталого розвитку.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання сформульованих авторкою наукових положень, висновків і рекомендацій у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування під час формування й реалізації державної політики у сфері зеленої трансформації економіки, розроблення стратегій післявоєнного відновлення України, удосконалення механізмів адаптації національного законодавства до *acquis* Європейського Союзу, а також підготовки програм соціально-економічного розвитку на державному та регіональному рівнях. Запропонований авторський механізм переходу до «зеленої» економіки може бути використаний як концептуальна основа для вдосконалення інституційного забезпечення

зеленої трансформації, розвитку системи зеленого фінансування, стимулювання інноваційної діяльності, підвищення конкурентоспроможності економіки та забезпечення досягнення стратегічних цілей сталого розвитку України.

Зокрема, результати наукового дослідження для: удосконалення інструментів оцінки регіональної політики сталого розвитку на основі аналітичної моделі індикаторно-факторного оцінювання, запропонованої у дисертації, що дозволило поглибити аналітику при моніторингу екологічних і ресурсних показників області; аналізу потенціалу області у сфері зеленої трансформації з використанням міжнародних індикаторів, адаптованих до регіональних умов Тернопільщини були застосовані Департаментом Управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної військової адміністрації (довідка від 18 червня 2025 р.).

Розроблений авторкою індикаторно-факторний аналітичний інструментарій для удосконалення підходів до оцінки рівня екологічної ефективності міської господарської системи, зокрема в контексті підготовки профілю сталого розвитку територіальної громади; індекси сталого розвитку та зеленої трансформації а також механізм переходу до «зеленої» економіки, запропонований у дисертації, були використано були використані в діяльності Управління стратегічного розвитку міста Тернопільської міської ради (довідка № 48/2 від 19 червня 2025 р.).

Крім того, запропоновані авторкою підходи дали змогу посилити інтеграцію екологічних міркувань у виробничо-інженерні рішення, створити методологічну основу для формування екостратегій компанії, а також підвищити її готовність до участі в міжнародних публічних закупівлях, що передбачають критерії екологічності та енергоефективності. Таким чином, результати дисертаційної роботи були використані в аналітичній та стратегічній діяльності ТОВ «Шредер ТОВ» (довідка від 18 червня 2025 р.).

Повнота висвітлення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях, зарахованих за темою

дисертації. Основні положення кваліфікаційної роботи, що мають наукову новизну змістовно та аргументовано розкрито в опублікованих працях. За основними результатами дисертації було опубліковано 12 наукових праць, з них: 4 статті – у наукових фахових виданнях України, 1 – у науковому виданні, що включене до міжнародних наукометричних баз даних Scopus та Web of Science, 7 публікацій – за матеріалами міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Кількість та обсяг друкованих праць дають авторці право для публічного захисту дисертації.

Оцінка структури кваліфікаційної роботи, мови і стилю викладення матеріалу. Зміст кваліфікаційної роботи відповідає визначенням меті і завданням дослідження, розкриває тему роботи, свідчить про її цілісність та завершеність. Кваліфікаційна робота написана українською мовою з дотриманням усіх вимог до її наукового стилю.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Наукові результати кваліфікаційної роботи отримано авторкою особисто. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано тільки ті ідеї і положення, які отримані авторкою особисто. Порушень академічної доброчесності у кваліфікаційній роботі Масної Ольги Андріївни не виявлено. Дисертація містить посилання на відповідні джерела інформації, надана достовірна інформація про використані методи та результати проведеного дослідження, дотримані норми законодавства про авторське право та суміжні права. А це відповідно дозволяє зробити висновок про дотримання авторкою кваліфікаційної роботи вимог і правил академічної доброчесності. Кваліфікаційна робота пройшла успішну перевірку на наявність текстових запозичень за допомогою інтернет-сервісу StrikePlagiarism.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Кваліфікаційна робота Масної Ольги Андріївни виконана на достатньо високому науковому рівні, проте є деякі зауваження, що мають дискусійний характер:

1. У підрозділі 1.3. авторкою сформовано концептуальну архітектуру механізму переходу до «зеленої» економіки, визначено його структурні блоки, принципи функціонування та взаємозв'язки між основними елементами. Водночас запропонований механізм має переважно концептуально-організаційний характер, його практичну цінність суттєво підвищило б включення економіко-математичного інструментарію, який дозволив би формалізувати взаємозалежність між інституційними, фінансовими, інноваційними та екологічними складовими механізму, а також кількісно оцінювати результативність управлінських рішень залежно від зміни зовнішніх і внутрішніх чинників.

2. У другому розділі дисертації авторкою проведено комплексне оцінювання рівня зеленої трансформації України та здійснено факторний аналіз розвитку України і країн Європейського Союзу на основі системи міжнародних індикаторів. Високо оцінюючи використання сучасного статистичного інструментарію, слід зазначити, що дослідження могло б бути поглиблене шляхом проведення оцінки стійкості отриманих факторних моделей до довгострокових структурних змін міжнародного економічного середовища. Зокрема, заслуговувало б на увагу врахування можливого впливу прискорення або уповільнення декарбонізаційної політики Європейського Союзу, змін світових енергетичних ринків, коливань цін на критичну сировину та технологічної трансформації світових виробничих ланцюгів, що дозволило б підвищити прогностичний потенціал отриманих результатів.

3. У підрозділі 2.3. присвяченому дослідженню інституційних, регуляторних та фінансових бар'єрів і драйверів зеленої конвергенції України з Європейським Союзом, авторкою здійснено їх комплексну систематизацію та визначено основні напрями державної політики щодо їх подолання. Разом із тим дискусійним видається недостатній рівень деталізації механізмів інституційної взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, міжнародними фінансовими організаціями та приватним сектором під час реалізації запропонованого механізму переходу до «зеленої» економіки. Більш

детальне визначення управлінських функцій, відповідальності суб'єктів реалізації політики та інструментів міжвідомчої координації підвищило б прикладну цінність дисертаційного дослідження.

4. У підрозділі 3.1, авторкою запропоновано сценарне моделювання стратегічних орієнтирів поствоєнної зеленої відбудови України, що є безумовною перевагою дисертаційної роботи. Разом із тим під час формування сценаріїв доцільно було б більш повно врахувати альтернативні варіанти розвитку зовнішнього середовища, зокрема різні темпи набуття Україною членства в Європейському Союзі, можливі зміни обсягів міжнародної фінансової підтримки, ризики трансформації глобальної кліматичної політики, нестабільність світових фінансових ринків, а також потенційний вплив механізму транскордонного вуглецевого коригування (СВАМ) на конкурентоспроможність окремих експортно орієнтованих секторів української економіки. Це дозволило б підвищити адаптивність розроблених сценаріїв до довгострокових геополітичних та економічних викликів.

Наведені зауваження мають переважно рекомендаційний і дискусійний характер та відображають складність і багатоаспектність досліджуваної проблематики. Вони не ставлять під сумнів загальний високий науковий рівень дисертації і суттєво не впливають на якісні характеристики кваліфікаційної роботи.

Загальний висновок і оцінка дисертації

Кваліфікаційна робота Масної Ольги Андріївни на тему «Механізм переходу до «зеленої» економіки як інструмент забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції» є актуальним і завершеним науковим дослідженням. У дисертації здійснено комплексне теоретичне, методичне та прикладне обґрунтування засад формування механізму переходу до «зеленої» економіки, проведено оцінювання сучасного стану зеленої трансформації України та країн Європейського Союзу, визначено ключові бар'єри й драйвери зеленої конвергенції, а також розроблено авторський механізм переходу до

«зеленої» економіки як інструмент забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції.

За змістом, науковим рівнем, логікою побудови та рівнем виконаних наукових розробок дисертація відповідає спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» галузі знань 29 «Міжнародні відносини», а за рівнем наукової новизни, теоретичної обґрунтованості та практичної значущості результатів – вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Сформульовані авторкою наукові положення, висновки та практичні рекомендації є достатньо обґрунтованими, достовірними, мають наукову новизну та практичне значення, а також роблять вагомий внесок у розвиток теоретико-методичних засад формування механізмів зеленої трансформації економіки України в умовах європейської інтеграції.

В цілому, дисертація Масної Ольги Андріївни на тему «Механізм переходу до «зеленої» економіки як інструмент забезпечення сталого розвитку України в процесі євроінтеграції» за змістом, рівнем наукової новизни, обґрунтованістю наукових положень, висновків і рекомендацій відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами), а її авторка – Масна Ольга Андріївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри маркетингу та логістики
Сумського національного аграрного університету

Олена НІФАТОВА

